

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

อนุปฺพุเทน เมธาวิ โลกํ โลกํ ขณฺเณ ขณฺเณ

กมฺมาโร รตฺตสฺเสว นิทฺฐเม มลฺมตฺตโนติ.

บัดนี้ จักแสดงศาสนธรรม ธรรมคือคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ประดับปัญญาความรู้ อบรมปัญญาบารมี

พระพุทธรูป

ที่อยู่จำพรรษา เพื่อจะอยู่ไปตลอดพรรษกาล คือฤดูฝน ๓ เดือน หรือ ๔ เดือน เพื่อนำบุญสมณธรรม สำหรับคนด้วย เพื่อแนะนำสั่งสอนคฤหัสถ์ผู้เป็นธรรม กามะ ไคร์ธรรม จะพึงศึกษาด้วย เป็นประเพณีสืบมา มีเรื่องเล่าไว้ว่า คราวหนึ่ง พระภิกษุ ๖๐ รูป ชักชวนกันไปเที่ยวแสวงหาเสนาสนสัปปายะ เพื่อจำพรรษา บำเพ็ญสมณธรรม และก็ได้ไปพบสตรีที่เป็นแม่บ้านคนหนึ่ง สตรีนั้นถามทราบ

พระพุทธรูป

จึงได้เรียนธรรมจากภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ได้ประพฤติปฏิบัติธรรมนั้น ทำจิตให้สงบระงับไม่ฟุ้งซ่านจนท่านแสดงว่า ได้รับรูปจริตดีวิชา คือรู้จักของผู้อื่นดังนี้ เพราะฉะนั้น การอยู่จำพรรษาของบรรพชิต ไม่สัจจรเที่ยวไปในที่ต่างๆ จึงเป็นโอกาสให้บรรพชิตได้ประพฤติปฏิบัติสมณธรรมสำหรับตนเองด้วย แสดงแก่คฤหัสถ์ที่มีความใฝ่ในธรรม สนใจในธรรมด้วย เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย.

พระพุทธรูป

แก่บุคคลที่อยู่ด้วยกันเป็นหมวดหมู่ นั้นให้มากยิ่งขึ้นไป แต่ถ้าบุคคลเป็นผู้ประพฤติธรรม ตนเองก็เป็นคนเลว เมื่อเกี่ยวข้องกับบุคคลผู้อื่น ก็ทำผู้ที่เกี่ยวข้องกับให้เดือดร้อน ยิ่งแสดงธรรมออกไปให้ผู้อื่นฟัง และชักนำผู้อื่นให้ประพฤติธรรม ก็ยิ่งเพิ่มความเดือดร้อนเป็นทุกขีให้บุคคลอื่นให้กว้างขวางยิ่งขึ้นไป ปรากฏเห็นได้ในปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อ

พระพุทธรูป

ทางที่ดีที่ชอบ เป็นกุศลอย่างหนึ่ง อุกุศลวิตก นึกคิดไปในเรื่องที่ไม่ดี ไม่ชอบ เป็นอกุศลอีกอย่างหนึ่ง เมื่อบุคคลนึกคิดไปในเรื่องที่ ดีที่ชอบ เป็นกุศล บุคคลผู้นั้นก็ย่อมมีใจผ่องใส เมื่อทำอะไรลงไปทางกาย พูดถ้อยคำออกไปทางวาจา ด้วยความนึกคิดที่เป็นกุศล กายกรรมก็เป็นสุจริต หรือเป็นกุศลทางกาย พูดอะไรทางวาจา ก็เป็นสุจริตทางวาจา เมื่อเป็นเช่นนี้ ตนเองก็เป็นคนดี ผู้อื่นที่

พระพุทธรูป

อาเนญชัปปัตตะ ถึงความไม่หวั่นไหวแล้ว ทรงน้อมจิตที่ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวนั้น ไปพิจารณาให้รู้จริงเห็นจริง ก็ได้ทรงรู้เห็นตามความเป็นจริง ตามที่ท่านแสดงไว้ว่า ทรงรู้จักภพที่อาศัยอยู่ในกาลก่อน ตั้งแต่ ๑ ชาติ ๒ ชาติ ๓ ชาติ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันนี้เป็นเหตุให้บรรเทาความยึดมั่นในกายที่ต้องเกิดดับ เกิดดับมาโดยลำดับจนบัดนี้ว่า เป็นตัวเป็นคนเสียได้ ต่อแต่นั้นท่านแสดงไว้ว่า ทรง

พระพุทธรูป

ชั่วที่เป็นเหตุไคร่ อันนอนจมอยู่กับจิต ภาวสวะ กิเลสส่วนชั่วย่างละเอียด ที่นอนจมอยู่กับจิต เป็นเหตุให้มีให้เป็น อวิชชาสวะกิเลสอย่างละเอียดที่นอนเนื่องอยู่กับจิตคืออวิชชา ความไม่รู้ถูกต้องตามเป็นจริง หรือความมืดนี้เป็นเหตุ เมื่ออาสวะมีอยู่นอนเนื่องอยู่กับจิตเป็นต้นเหตุแล้ว มีอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ มาประสมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย มีเรื่องราวมา

พระพุทธรูป

เป็นจริง อาสวสมุทัย เหตุให้เกิดอาสวะเป็นส่วนชั่ว ทนปัญญาที่พิจารณาให้รู้ตามเป็นจริงไม่ได้ ก็ต้องหลีกไป เสียไป สงบไป เลื่อมไป หายไป เมื่อสมุทัยไม่เกิดขึ้น ก็เป็นอาสวินิโรธ ความดับอาสวะ ปัญญาที่พิจารณารู้จักอาสวะ รู้จักอาสวสมุทัย รู้จักอาสวินิโรธ จนถึงรู้จักข้อปฏิบัติเป็นเครื่องดำเนินไปถึงอาสวินิโรธ ความดับอาสวะ ก็เป็นอริยมรรค ทางที่จะพึงดำเนินอย่างประเสริฐ

พระพุทธรูป

ถือว่า **เอตํ มม** นั้นเป็นเรา **เอโสทมสมฺมิ** เราเป็นนั่น **เอโส เม** อุตตา นั้นเป็นตัวตนของเรา จึงยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ตลอดถึงธรรมะ คือเรื่องราว เมื่อได้พิจารณาให้รู้จักอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ตามเป็นจริงว่าเป็นของมีประจำอยู่ในโลก คนจะเกิดมาพบหรือไม่พบก็มีประจำอยู่นั้นนั่น แต่ถ้าไม่รู้ตามเป็นจริงก็ไปใครส่วนที่ชอบอยากได้ต้องการเป็นส่วนที่ชอบ

อาสาฬหบูชาเทสนา **กัณฑ์ที่ ๑**
วัสสาสกาลา
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์
(สุจิตโต ม.ร.ว.ชื่น นภวงศ์ ป.เอก)
วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

พระพุทธรูป

พระธรรมเทศนาในอภิลักขิตกาลทางพระพุทธศาสนา
คณะธรรมยุต
จัดพิมพ์เผยแพร่

พระพุทธรูป

ความฉลาด อันดำเนินไปในทางธรรม ซึ่งคู่กันกับการดำเนินไปในทางโลก ซึ่งเป็นเครื่องฝึกหัดคน เพื่อให้ดำเนินไปได้ด้วยดี ในทางดีทางชอบตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

อนึ่งวันนี้ เป็นดิถีที่สิ้นฤดูร้อน รุ่งขึ้นพຸงนี้เป็วันเริ่มเข้าฤดูฝน เป็นที่จำพรรษาของบรรพชิตในพระพุทธศาสนา จะพึงอธิษฐานใจ ตั้งใจอยู่ในสถานที่

พระพุทธรูป

ความแล้ว จึงป่าวร้องพวกรชาวบ้านให้ช่วยทำเสนาสนะ คือที่นอน ที่นั่ง อันเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นเพื่อจำพรรษา เมื่อชาวบ้านได้ทำเสนาสนะ เพื่อภิกษุอยู่จำพรรษานั้นแล้ว ก็ได้นิมนต์ภิกษุเหล่านั้นให้จำพรรษา และได้ชักชวนกันจัดหาโภชนะถวายพระภิกษุเหล่านั้น เพื่อให้ได้อาหารสัปปายะ ความสบายด้วยอาหาร อันจะเป็นปัจจัย เพื่อได้แสวงหาธรรมสัปปายะ คือ

พระพุทธรูป

อันการสนใจในธรรมะ และไคร์ธรรมะนั้น เป็นเหตุเบื้องต้น แห่งการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ซึ่งทำบุคคลให้เป็นคนดี จำเพาะตัวส่วนหนึ่ง ทำบุคคลให้อยู่ด้วยกันเป็นหมวดหมู่ได้เป็นสุข เพราะอยู่ด้วยกันด้วยความสุขส่วนหนึ่ง ตรงกันข้ามกับผู้ประพฤติธรรม ผู้ประพฤติธรรมคือส่วนที่ไม่ใช่ธรรมอันตรงกับความชั่วหรือบาปอกุศล ย่อมทำบุคคลผู้ประพฤติธรรมนั้น ให้เป็นคนเลว

พระพุทธรูป

ทรงแสดงธรรมฝึกบุคคลเพื่อให้รู้จักธรรมเป็นอัมมัญญ และทรงแนะนำให้รู้เนื้อความของธรรมะ ให้เป็นอัตถัญญูรู้อรณะ คือเนื้อความแล้ว ต่อไปก็ทรงแสดงแนะนำให้บุคคลเป็นธรรมานุธรรมปฏิบัติบั้นะ คือ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ธรรมอันใดที่เป็นส่วนชั่ว เป็นส่วนผิด เป็นส่วนไม่ดี ก็พยายามละเสีย ธรรมอันใดที่เป็นส่วนชอบ ส่วนดี เป็นสุจริต ก็พยายามปฏิบัติ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ไ้

พระพุทธรูป

เกี่ยวข้องกับอยู่ด้วยกัน ก็อยู่เป็นสุขไม่เดือดร้อน แต่เมื่อตรงกันข้าม บุคคลก็ทำตนให้เป็นคนเลวด้วย ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนด้วย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนแต่ตรัสรู้ทรงกำหนดวิตกทั้ง ๒ อย่าง ทรงเห็นว่ากุศลวิตก คือ นึกคิดไปทางที่ดีที่ชอบ ไม่มีโทษ แต่อกุศลวิตก นึกคิดไปในเรื่องที่ไม่มีดีไม่ชอบเป็นอกุศล ย่อมเป็นความชั่ว ความผิด เพราะฉะนั้น จึงทรงเลิกความนึกคิดซึ่งเรียกว่าวิตกใน

พระพุทธรูป

น้อมจิตที่ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวไป เพื่อจะรู้ความเป็นไปของสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาก็ได้ทรงเห็นตามความเป็นจริงว่า สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมา เป็นดีเป็นชั่วต่างๆ กันนั้น ก็เป็นเพราะกรรม คือกิจการที่ได้ทำทางกาย เรียกว่ากายกรรม พูดทางวาจา เรียกว่าวจิกรรม คิดทางมนะ เรียกว่ามโนกรรม นั้นแหละเป็นเหตุทำสัตว์ที่เกิดมาให้ต่างกัน ถ้ากรรม เช่นกายกรรม วจิกรรม มโนกรรม เป็นส่วนดี

พระพุทธรูป

ประสมทางมนะ ก็เกิดความรู้สึกรื่น แต่ความรู้สึกรื่น เป็ไปไปตามอำนาจของอาสวะที่เป็นมูลเดิม จึงเป็นเหตุให้ไคร่ส่วนที่ชอบ เป็นเหตุให้ปรารถนาในส่วนที่ชอบ เป็นเหตุให้มุ่งหมาย ให้กำจัด หรือล้างส่วนที่ไม่ชอบเพราะเขาไม่รู้ตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น กามาสวะ ภาวสวะ อวิชชาสวะ จึงเป็นเหตุให้เกิดการดิ้นรนของใจ เพื่อให้ได้ส่วนที่ชอบ เพื่อให้เป็นส่วนที่ชอบ เพื่อให้เสื่อมเสีย

พระพุทธรูป

มีองค์ ๘ เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้ชื่อว่าทรงฝึกพระองค์ด้วยดี จนทำพระองค์ให้เป็นพุทธो ผู้รู้จนเป็นผู้ตื่น หรือผู้ตื่นเพราะรู้ตามความเป็นจริง จึงไม่หลงไปในอารมณ์ที่มีอยู่ต่างๆ ในโลก อารมณ์แม้มีอยู่เท่าไรๆ เมื่อมีมาประสมตา หู จมูก ลิ้น กาย มนะ ก็ไม่ทำให้จิตของพระองค์หวั่นไหวไปด้วยอำนาจกามะ ภาวะ และอวิชชา เพราะทรงดับอวิชชาเสียได้ ความตื่น

พระพุทธรูป

ต้องการทำลายส่วนที่ไม่ชอบ พิจารณาเห็นตามเป็นจริงเช่นนั้นแล้ว ก็ย่อมกำจัดความคิดอยู่ในกาย และความคิดในอารมณ์ทั้งหลายเสียได้โดยลำดับ เช่นนี้บุคคลจะได้ชื่อว่า เป็นกัลยาณบุคคล คือ ปุุชชนที่เป็นคนดีงาม เพราะรู้ตามเป็นจริง เมื่อรู้ตามเป็นจริงแล้วจะทำอะไร พุทธอะไร คิดอะไร ก็เป็นไปในทางสุจริต ตรงกันข้ามกับไม่รู้ตามเป็นจริง จะทำอะไร จะพูดอะไร จะคิดอะไร

พระพุทธรูป

เดียวตลอดพรรษกาลคือ ๓ เดือน หรือ ๔ เดือน ตามที่ตั้งใจไว้ การจำพรรษาของบรรพชิตในพระพุทธศาสนานี้ มีมาตั้งแต่ครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ในชั้นต้น เมื่อบรรพชิตในพระพุทธศาสนา ยังไม่มีวัดเป็นที่อยู่ประจำ กุลบุตรเมื่อวชขึ้นในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็สัจจรไปตามอาจารย์เที่ยวแสวงหาเสนาสนสัปปายะ เพื่อศึกษาเจริญสมณธรรม ต่อเมื่อจวนเข้าพรรษาจึงแสวงหา

พระพุทธรูป

ความสบายในทางธรรม อีกประการหนึ่ง และสตรีนั้นได้ถามพระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า สมณธรรมนั้นจะบำเพ็ญได้เฉพาะพระภิกษุหรือบรรพชิตเท่านั้นหรือคฤหัสถ์ก็บำเพ็ญได้ พระภิกษุทั้งหลายก็ตอบว่า ธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงนั้น ไม่ได้จำเพาะเพื่อให้บรรพชิตเท่านั้นปฏิบัติ ถึงคฤหัสถ์เมื่อมีความใฝ่ในธรรม สนใจในธรรมก็พึงปฏิบัติได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ สตรีผู้เป็นแม่บ้าน

พระพุทธรูป

ด้วย ทำคนที่อยู่ด้วยกันให้เดือดร้อนด้วย มีมาตั้งแต่กาลก่อนจนบัดนี้ ผู้มีปัญญา เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาด้วยดีจะเห็นได้ ถ้าตนเองประพฤติธรรมส่วนดีส่วนชอบอยู่ ก็ได้ชื่อว่าหนุนคนให้เป็นคนดีส่วนหนึ่ง ทำบุคคลที่อยู่ด้วยกันและเกี่ยวข้องกับ ให้ไม่เป็นที่ทุกข์เดือดร้อนอีกส่วนหนึ่ง ถ้ายังแสดงธรรมะแก่บุคคลอื่น เพื่อให้เขาได้ความรู้ความเข้าใจ แล้วปฏิบัติธรรมด้วย ก็ยิ่งแผ่ความสุขไป

พระพุทธรูป

ชื่อว่าฝึกตนเอง ให้ดำเนินไปในทางดีทางชอบ เพื่อผลคือทำตนให้เป็นคนดีด้วย ทำผู้อื่นที่อยู่ด้วยกันให้ไม่เป็นที่ทุกข์หรือให้เป็นสุขด้วย.

พระพุทธรูป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงฝึกพระองค์มาแล้วด้วยพระองค์เอง ทรงพิจารณาเห็นว่า บุคคลย่อมมีความนึกคิดซึ่งเรียกว่า วิตกอยู่ด้วยกันทั้งนั้น แต่ว่าความนึกคิดที่เรียกว่าวิตกนั้นย่อมแจกได้เป็น ๒ คือ กุศลวิตก นึกคิดไปใน

พระพุทธรูป

ทางที่เป็นอกุศลเสีย ทรงนึกคิดแต่เรื่องที่เป็นกุศล แม้เช่นนั้นก็ทรงนึกคิดทางที่เป็นกุศลต่อไปว่า ถึงความนึกที่เป็นกุศลไม่มีโทษก็จริง แต่นึกคิดอยู่เช่นนั้นไม่มีความสงบใจได้ ร่างกายก็จะระส่ำระสาย เมื่อร่างกายระส่ำระสาย ใจก็จะระส่ำระสายไปด้วย เพราะฉะนั้น จึงทรงเลิกนึกคิดซึ่งเรียกว่าวิตก ในกุศลนั้นคือทำจิตให้ตั้งมั่น ให้มุ่งอยู่ในอารมณ์อันเดียว จนจิตแน่วแน่นมั่นคง เป็น

พระพุทธรูป

ส่วนชอบ ส่วนที่เป็นกุศลก็ให้ผล ให้เกิดมาดีเป็นสุข ถ้ากรรมเป็นอกุศลทางกายทางวาจา ทางใจ ก็ให้ผลเป็นทุกข์ ทั้งในปัจจุบันนั้น และให้ผลเป็นทุกข์ต่อมาให้เกิดชั่วเป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ทรงบรรเทาหรือกำจัดความไม่รู้ ความเป็นไปต่างๆ ของสัตว์ต่างๆ กันเสียได้ ครั้นแล้วน้อมจิตที่ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวไปเพื่อรู้จักอาสวะ ก็ได้ทรงเห็นว่าอาสวะ เป็นต้นเดิม คือ กามาสวะ กิเลสส่วน

พระพุทธรูป

ส่วนที่ไม่ชอบ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ก่ออาสวะให้เกิดทั้งถมขึ้นอีกใหม่ เป็นอันก่ออาสวะทับอาสวะลงไป ไม่รู้จักจบจักสิ้น แต่ถ้ารู้จักตามเป็นจริงว่า อาสวะสมุทัย เหตุให้เกิดอาสวะ คือ ความปรารถนาที่จะได้ ความปรารถนาที่จะเป็นความปรารถนาที่จะกำจัด เช่นนี้ เป็นเหตุก่ออาสวะทับอาสวะเช่นนี้แล้วก็จะอาสวสมุทัย คือ เหตุให้เกิดอาสวะ เพราะพิจารณาแล้วรู้จักอาสวสมุทัยตาม

พระพุทธรูป

เพราะรู้ตามเป็นจริงนี้ เป็นเหตุให้หลุดพ้นจากความเกี่ยวเกาะพัวพัน ถ้าจะเทียบก็เหมือนคังบุคคลในชั้นต้นเมื่อยังเป็นเด็ก ก็ชอบเล่นการเล่นของเด็กๆ เมื่ออายุเจริญวัยขึ้น ความรู้เจริญยิ่งขึ้น ย่อมเห็นการเล่นของเด็กๆ ไม่เป็นการดีการชอบ ก็เลิกไม่ยินดี ไม่พอใจในการเล่นของเด็กๆ นี้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ตื่นมาชั้นหนึ่ง แต่ก็ยังมีมาหลบฝืนอยู่ในชั้น ๒ คือ ความยินดีในกายของตน ด้วย

พระพุทธรูป

ก็เป็นไปในทางทุจริต แต่ถ้ารู้ยิ่งขึ้นไปด้วยพิจารณาเห็นว่ากายอันนี้ที่ทุกๆ คนมีอยู่ เป็นตัวทุกข์สัจจ์ คือชาติปັນให้เกิดขึ้น แล้วก็แปรเป็นชราบ้าง พยาธิบ้าง มรณะบ้าง ในที่สุดมรณะนั้นเองที่ทำให้ร่างกายสลายไป แต่เมื่อพิจารณาเห็นตามเป็นจริงเช่นนั้นได้ ก็จะเป็นมุนี ผู้รู้ตามเป็นจริง ส่วนกายและอารมณ์ทั้งหลายก็คงเป็นกายเป็นอารมณ์ประจำอยู่ตามธรรมดา ผู้พิจารณาเห็นตาม

พระพุทธรูป

เพราะรู้ตามเป็นจริงนี้ เป็นเหตุให้หลุดพ้นจากความเกี่ยวเกาะพัวพัน ถ้าจะเทียบก็เหมือนคังบุคคลในชั้นต้นเมื่อยังเป็นเด็ก ก็ชอบเล่นการเล่นของเด็กๆ เมื่ออายุเจริญวัยขึ้น ความรู้เจริญยิ่งขึ้น ย่อมเห็นการเล่นของเด็กๆ ไม่เป็นการดีการชอบ ก็เลิกไม่ยินดี ไม่พอใจในการเล่นของเด็กๆ นี้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ตื่นมาชั้นหนึ่ง แต่ก็ยังมีมาหลบฝืนอยู่ในชั้น ๒ คือ ความยินดีในกายของตน ด้วย

พระพุทธรูป

ก็เป็นไปในทางทุจริต แต่ถ้ารู้ยิ่งขึ้นไปด้วยพิจารณาเห็นว่ากายอันนี้ที่ทุกๆ คนมีอยู่ เป็นตัวทุกข์สัจจ์ คือชาติปັນให้เกิดขึ้น แล้วก็แปรเป็นชราบ้าง พยาธิบ้าง มรณะบ้าง ในที่สุดมรณะนั้นเองที่ทำให้ร่างกายสลายไป แต่เมื่อพิจารณาเห็นตามเป็นจริงเช่นนั้นได้ ก็จะเป็นมุนี ผู้รู้ตามเป็นจริง ส่วนกายและอารมณ์ทั้งหลายก็คงเป็นกายเป็นอารมณ์ประจำอยู่ตามธรรมดา ผู้พิจารณาเห็นตาม

เป็นจริงนี้ ก็ตื่นขึ้นอีกชั้นหนึ่งเป็นลำดับ ผู้จะตื่นขึ้นเช่นนี้ได้ก็ต้องอาศัยศึกษาคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดแสดงไว้เมื่อบุคคลสนใจในธรรมะ มีความใคร่ธรรมะ นำธรรมะที่พระสัมมาสัมพุทธะทรงแสดงให้เข้ามาในตน ให้ตนปฏิบัติฝึกหัดตนไปโดยลำดับ เช่นนี้ก็จะชำระตนได้ให้สะอาดขึ้นด้วยดีตามภูมิตามชั้น ตามสมควรแก่การปฏิบัติ.

ยังห้อยนอยู่ ก็ฝึกให้ปฏิบัติยิ่งขึ้นไป เช่นนี้ได้ชื่อว่า เป็นทมะผู้ควรฝึก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็น **ปฐิมทอมุสสาร**ธิ ผู้ฝึกคนควรฝึก **อนุตฺตโร** เป็นผู้ฝึกคนควรฝึกอย่างเยี่ยม เพราะอะไร เพราะฝึกคนให้เป็นคนหรือให้เป็นมนุษย์ ไม่ให้คนเป็นเปรต ไม่ให้คนเป็นสัตว์เดรัจฉาน ถ้าบุคคลฝึกตนให้เป็นมนุษย์ขึ้นได้ ตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ทรงฝึกบุคคลนั้น

พระพุทธเจ้า

สกุลสูง หรือกลางหรือต่ำอย่างไร นั่นไม่จัดว่าเป็นดีเป็นชั่วได้ ก็แต่ว่าถ้าบุคคลที่เกิดมาโดยชาติเป็นมนุษย์จะในตระกูลสูงหรือกลางหรือต่ำอย่างไรก็ตาม ถ้าปล่อยให้จิตเดือดร้อนกระวนกระวาย ด้วยความกระหายอยากได้ไม่มีที่สิ้นสุดได้ชื่อว่าเป็นผู้หิวอยู่เสมอ แม้จะมีทรัพย์สินมากมายเท่าไรก็ไม่รู้จักอิ่มได้ปรารถนาต้องการแสวงหาทรัพย์สินไม่รู้จักจบจักสิ้น เพียงแต่ต้องการอยากได้

พระพุทธเจ้า

มาในตน อยากจะประพุดติอยากจะปฏิบัติอย่างไรก็ประพุดติปฏิบัติไป ไม่มีหิริ ความละอายแก่ใจต่อความชั่ว ไม่มีโอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป ประพุดติชั่วทางกายทางวาจาด้วยความตั้งใจใด ไม่มียงอายุแม้แต่น้อย ผู้เช่นนี้มีร่างกายเป็นมนุษย์ หรือเป็นมนุษย์โดยชาติก็ดี แต่่ว่าความประพุดติเหมือนสัตว์เดรัจฉาน เพราะสัตว์เดรัจฉานไม่มีหิริโอตตปปะ และมีความมัวเมาประจำ

พระพุทธเจ้า

แสดงธรรม ฝึกบุคคลที่เกิดมาโดยชาติเป็นมนุษย์ให้เป็นมนุษย์โดยธรรม ให้สมกับความสามารถที่ได้ชาติมาเป็นมนุษย์ นี้เป็นขั้นต้นจึงได้ชื่อว่า เป็นพระศาสดาของมนุษย์ และสอนคนให้เป็นมนุษย์ นี้ขั้นหนึ่ง.

ต่อไปก็สอนคนให้เป็นเทวดา เทวดานั้น ท่านแสดงไว้ ๓ ชั้น คือ สมมติเทพ เทวดาโดยสมมติ ได้แก่ผู้ที่เป็นหัวหน้าปกครองคน ตั้งแต่ต้นคนที่

พระพุทธเจ้า

ได้ชื่อว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงฝึกบุคคลให้เป็นสมมติเทพชั้นหนึ่ง.

ต่อไปอีก ก็ทรงฝึกบุคคลให้เป็นอุปบัติเทพ คือเทพโดยอุปบัติ ได้แก่ความเกิด คนที่จะเกิดเป็นเทพหรือเทวดาก็มีพื้นเพเป็นมนุษย์นั้นเองมาก่อน แต่ถ้าจะประพุดติปฏิบัติทำตนให้เป็นเทวดาโดยอุปบัติ คือความเกิด ก็ต้องมีเทวธรรม คือ หิริ ความละอายแก่ใจ โอตตปปะ ความหวาดกลัวต่อความชั่ว

พระพุทธเจ้า

พระสาวกทั้งหลาย ทำปุณฺชนสามัญให้เป็นกัลยาณชน ทำกัลยาณชนให้เป็นอริยชน ทำอริยชนชั้นต้นเป็นอริยชนชั้นสูงขึ้นโดยลำดับก่อน จนถึงที่สุด นี้ได้ชื่อว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงฝึกคนที่เกิดโดยชาติมนุษย์ ให้เป็นวิสุทธิตเทพ และด้วยความบริสุทธิ์ดังนี้.

เพราะฉะนั้น บุคคลที่เกิดมาโดยชาติเป็นมนุษย์ เมื่อได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จงตั้งใจปฏิบัติตนให้สมควรแก่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว จึ่งสมควรน้อมนำคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาพิจารณาดูตัวให้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นอย่างไร แล้วปฏิบัติตนไปตามสมควรแก่ธรรมเป็นธรรมานุธรรมปฏิบัติ เช่นนี้จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ฝึกตนเอง ทำตนให้เป็นทัมมะ ผู้ควรฝึกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ถ้าบุคคลแม้เกิดโดยชาติเป็นมนุษย์ แต่ไม่รับคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เข้ามาฝึกตน

พระพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เข้ามาไว้ในตน ซึ่งนำมาฝึกหัดตน ก็เป็นอทัมมะ ผู้ไม่ควรฝึกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังพรรณนามา ด้วยประการฉะนี้.

พระพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงฝึกพระองค์ด้วยพระองค์เองมาก่อนแล้ว เสด็จไปทรงแสดงธรรมแก่บุคคลอื่น ๆ ทั่วไป ก็เพื่อฝึกบุคคลผู้ฟังให้ได้เป็นผู้รับการฝึกของพระองค์ แต่ถึงเช่นนั้นบุคคลเป็นอันมาก แม้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา เพราะตั้งแต่เกิดมาในตระกูลผู้ถือพระพุทธศาสนา ก็ได้ชื่อว่า พุทธศาสนิกผู้นับถือพระพุทธศาสนาไปด้วยกัน แต่ว่าคนเช่นนั้นได้ชื่อว่าถือ

พระพุทธเจ้า

ให้ยิ่งขึ้นไปให้เป็นเทวดา โดยลำดับ เพราะฉะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้พระนามว่า **สตฺถา เทวมนุสฺสานํ** เป็นศาสดา คือ ครูสอนของเทวดาและมนุษย์ นี้ตามนัยหนึ่งซึ่งพระอาจารย์แสดงไว้ว่า ทรงสอนเทวดา ก็คือเสด็จไปสอนเทวดาบนชั้นดาวดึงส์ ครั้งไปโปรดพระพุทธรมาธา เป็นต้นทรงเป็นผู้สอนของมนุษย์ก็คือ สอนบุคคลที่เป็นมนุษย์โดยชอบให้รู้ธรรม ให้ปฏิบัติธรรม

พระพุทธเจ้า

กระหายในทรัพย์สินเท่านั้น ก็ยังทำจิตให้เดือดร้อน เมื่อพิจารณาดูตัวเองจะเห็นตามเป็นจริงได้ เป็นเช่นนี้ ถ้าบุคคลที่มีความอยากได้ มีความหิวกระหายอยู่ไม่รู้จักจบจักสิ้นเช่นนี้แล้ว ทำอะไรทางกาย พุดอะไรทางวาจา คิดอะไรทางใจ ก็มุ่งที่จะให้ได้แก่ความอยาก แก่ความหิวกระหายของตน การทำ การพูดตลอดถึงการคิด ก็เป็นไปเพื่อทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เพราะมาเขาบ้าง

พระพุทธเจ้า

อยู่เป็นพื้นเพ จึ่งเมื่ออยากจะเป็นอะไรก็ทำไปปฏิบัติไป ผิดถูกชั่วดีไม่ได้คำนึงถึง พึงพิจารณาเห็นสัตว์เดรัจฉานที่ประพุดติปฏิบัติอยู่ บุคคลเช่นนี้ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์โดยชาติก็จริง แต่อหฺยาศัยเป็นชนิดสัตว์เดรัจฉาน.

บุคคลบางจำพวกเกิดเป็นมนุษย์โดยชาติแล้ว มีหิริ ความละอายแก่ใจ ต่อความชั่ว มีโอตตปปะ ความหวาดกลัวต่อความชั่ว ไม่กล้าประพุดติชั่วทางกาย

พระพุทธเจ้า

เกิดมาเป็นหัวหน้าผู้ครองตระกูล หรือบ้าน ต่อไปจนถึงปกครองหมู่ ปกครองถิ่น จนถึงปกครองประเทศนี้ ได้ชื่อว่าเป็นสมมติเทพ คือเทวดาโดยสมมติ บุคคลผู้มีหน้าที่เป็นผู้ปกครองคน ถ้าผู้ปกครองคนเป็นผู้ประพุดติชั่วทำตัวให้เป็นคนเลว ก็เป็นตัวอย่างของผู้อยู่ในปกครองด้วย ทำผู้อยู่ในปกครองให้เดือดร้อนด้วย ไม่เป็นสุข ยิ่งประพุดติชั่วประพุดติผิดมากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้บุคคลผู้อยู่ใน

พระพุทธเจ้า

มีสุกกธรรม ธรรมที่สะอาดอยู่ในใจ แผ่ธรรมที่สะอาดอันมีอยู่ในใจไปทางกาย ทางวาจา เกี่ยวข้องแก่ผู้อื่น ด้วยความสะอาดกาย สะอาดวาจา อันสำเร็จมา จากความสะอาดใจ ผู้สงบรับงจากความชั่วเช่นนี้ ได้ชื่อว่าปฏิบัติตัวเป็นอุปบัติเทพ เทพโดยอุปบัติ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงฝึกมนุษย์หรือคนที่เกิดมาโดยชาติมนุษย์ให้เป็นอุปบัติเทพในปัจจุบันนี้ เมื่อบุคคลมีเทวธรรม ธรรม

พระพุทธเจ้า

ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จึ่งสมควรน้อมนำคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาพิจารณาดูตัวให้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นอย่างไร แล้วปฏิบัติตนไปตามสมควรแก่ธรรมเป็นธรรมานุธรรมปฏิบัติ เช่นนี้จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ฝึกตนเอง ทำตนให้เป็นทัมมะ ผู้ควรฝึกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ถ้าบุคคลแม้เกิดโดยชาติเป็นมนุษย์ แต่ไม่รับคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เข้ามาฝึกตน

พระพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เข้ามาไว้ในตน ซึ่งนำมาฝึกหัดตน ก็เป็นอทัมมะ ผู้ไม่ควรฝึกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังพรรณนามา ด้วยประการฉะนี้.

พระพุทธเจ้า

หมายเหตุ :- ทรงแสดง กัมมท์เช้าวันเพ็ญกลางเดือน ๘

พระพุทธศาสนาแต่เพียงชื่อ พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ พระพุทธศาสนาสอนอย่างหนึ่ง แต่ตัวเองประพุดติปฏิบัติไปอีกอย่างหนึ่ง เช่นนี้ไม่ชื่อว่า นำคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเขามาฝึกคน ไม่ทำตนให้เป็นทมะผู้ควรฝึก ส่วนบุคคลผู้ใคร่ธรรมสนใจในธรรม พยายามฝึก คือเมื่อยังไม่รู้ธรรมก็ฝึกให้รู้ เมื่อยังรู้น้อยก็ฝึกให้รู้มากขึ้น เมื่อยังไม่ปฏิบัติ ก็ฝึกให้ปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติ

พระพุทธเจ้า

ทำตนให้เป็นผู้ดียิ่งขึ้นกว่าผู้อื่นโดยลำดับ อีกนัยหนึ่ง หมายความว่าฝึกคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์โดยชาตินั้นแหละให้เป็นเทวดา แต่ถ้าฝึกให้เป็นเทวดาไม่ได้ ก็ฝึกให้คนเป็นมนุษย์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็พึงรู้จักพื้นเพของมนุษย์โดยชาติตามที่ เป็นไปอยู่ พึงพิจารณาดูตั้งแต่ตนเองไปถึงผู้อื่น.

บุคคลที่เกิดมาเป็นมนุษย์โดยชาติ เหมือนๆ กันก็จริง แม้จะเกิดใน

พระพุทธเจ้า

ถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ให้บ้าง ประพุดติผิดประเวณีในทางกามบ้าง หลอกหลวงเขาบ้าง คิมของเมา คือสุราเมรัย ทำตนให้เป็นคนประมาท มัวเมาบ้าง เช่นนี้ บุคคลนั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์โดยชาติเท่านั้น แต่อหฺยาศัยใจคอ เป็นเหมือนดังเปรต คือหิวกระหายอยู่เสมอไม่รู้จักอิมนี้ชั้นหนึ่ง.

บุคคลบางจำพวก ไม่รู้จักธรรมะหรือรู้จักธรรมะ และก็ไม่นำธรรมะเข้า

พระพุทธเจ้า

ทางวาจาด้วยความตั้งใจ รักษาจรรยาความประพุดติที่ดีที่ชอบไว้ให้สมกับความที่เกิดมาเป็นมนุษย์ เช่นเป็นผู้มีศีลทำประจำอยู่ แม้จะล่วงไปเพียงบางครั้ง บางคราว ก็ตั้งใจวิริติคือเว้นใหม่ ทำใจให้ประกอบด้วยความดีความชอบเหมือนกับงาที่เกิดมาโดยชาติเป็นมนุษย์ ที่ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์โดยชาติ ด้วยความประพุดติดีประพุดติชอบตามหน้าที่ของมนุษย์ด้วย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง

พระพุทธเจ้า

ปกครองเป็นทุกข์มากเท่านั้น พิจารณาดูในปัจจุบันจะเห็นตามเป็นจริง แต่ถ้าบุคคลที่ได้รับสมมติให้เป็นเทพ คือ เป็นผู้ปกครองคนตั้งแต่ปกครองคนในครอบครัว ประพุดติดีประพุดติชอบ มีธรรม ๑๐ ประการ ซึ่งเรียกว่าทศพิธราชธรรม มีอยู่ในตนและมีแผ่ทศพิธราชธรรมนั้นไปถึงบุคคลที่อยู่ในปกครองตนเองก็จะเป็นคนดี เป็นสมมติเทพโดยถูกต้อง ทำผู้อยู่ในปกครองเป็นสุข นี้

พระพุทธเจ้า

ของเทวดาในปัจจุบันนี้แล้ว ในที่สุดชีวิต กุศลกรรมหรือเทวธรรมนั่นเอง ก็เป็นชนกกรรมนำให้เกิดในคติภพ ที่เทวดาสถิตอยู่ตามภูมิตามชั้น เพราะฉะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชื่อว่าเป็นศาสดาของ อุปบัติเทพ อีกส่วนหนึ่ง.

ต่อไปก็ทรงแสดงธรรมฝึกบุคคลที่เกิดมาโดยชาติ เป็นมนุษย์นั้นแหละให้เป็นเทพด้วยความบริสุทธิ์ เรียกว่าวิสุทธิเทพ ดังที่ทรงแสดงธรรมฝึกหัด

พระพุทธเจ้า

ก็เป็นอทัมมะ ผู้ไม่ควรฝึก เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ ได้ชื่อว่าเป็นผู้มาตัวเองเสียจากความดีความชอบ ไม่มีทางที่จะให้บรรลุความดีความชอบ การที่จะฝึกคนให้ดำเนินไปในทางดีทางชอบนี้ ก็ต้องอาศัยฟังคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นำเข้ามาในตน ปฏิบัติไปโดยลำดับ ดำเนินไปตามกระแสพระพุทธานุญาตที่ยกเป็นบทหนักเขปไว้ในเบื้องต้นว่า

พระพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เข้ามาไว้ในตน ซึ่งนำมาฝึกหัดตน ก็เป็นอทัมมะ ผู้ไม่ควรฝึกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังพรรณนามา ด้วยประการฉะนี้.

พระพุทธเจ้า

หมายเหตุ :- ทรงแสดง กัมมท์เช้าวันเพ็ญกลางเดือน ๘